

THE PROCESS OF LEXICALIZATION OF EUPHEMISMS AND THEIR SOCIO-COMMUNICATIVE FUNCTIONS

Davurov Khumoyun

Independent researcher of

Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract. *This article analyzes the process of lexicalization of euphemisms and their social functions. The stages of formation, mass use, assimilation into the language as a lexical unit and obsolescence of euphemisms are considered. Their cultural, psychological and communicative aspects are also covered.*

Keywords: *euphemism, lexicalization, linguistics, culture, psychology, diplomacy, communication, taboo.*

EVFEMIZMLARNING LEKSIKALLASHUV JARAYONI VA ULARNING IJTIMOIY-KOMMUNIKATIV FUNKSIYALARI

Davurov Xumoyun

Samarqand davlat chet tillar instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada evfemizmlarning leksikallashuv jarayoni va ularning ijtimoiy vazifalari tahlil qilinadi. Evfemizmlarning shakllanishi, ommaviy qo'llanishi, leksik birlik sifatida tilga singishi va eskirishi kabi bosqichlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ularning madaniy, psixologik va kommunikativ jihatlari ham yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *evfemizm, leksikallashuv, tilshunoslik, madaniyat, psixologiya, diplomatiya, kommunikatsiya, tabu.*

Kirish. Til jamiyatning ajralmas qismi bo'lib, u doimiy ravishda o'zgarib va rivojlanib boradi. Ba'zi so'zlar yoki iboralar ijtimoiy, madaniy va psixologik sabablarga ko'ra bevosita qo'llash uchun noqulay hisoblanadi. Shu sababli, evfemizmlar paydo bo'lib, odob doirasida muloqot qilish imkonini yaratadi. Ularning leksikallashuvi bir necha bosqichdan o'tib, tilning muhim qismiga aylanadi.

Har bir fanda rivojlanish bo'lgani kabi tilshunoslik ham kundan-kunga taraqqiy topib, turli yangi oqimlar, yo'nalishlar, yangi ilmiy-nazariy qarashlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Darhaqiqat inson tili benihoya murakkab bo'lib, uning barcha jihatlarini yaxlitligicha va birdaniga tasavvur qilish o'ta murakkabdir.

Shunday bo'lsada, dunyo tilshunosligi tarixidagi bir necha asrlik tajribalar turli oqim namoyandalari tilni tadqiq etishni eng maqbul yo'l hisoblab, bu yo'lda o'rganish obyektni va uning mohiyatini aniq ko'rsatib berish uchun butun umrlarini sarflaganlarini ko'rsatadi. Hozirgi zamon yetakchi tilshunoslik ilmiy markazlarida "evfemizm" tushunchasi nihoyatda keng qo'llaniladi, semantik kategoriya sifatida muloqotning mazmunga boy jihatlarini namoyon etadi, ifodalangan fikr mulohazaning muloqot jarayonidagi nufuzini oshiradi. "Evfemizm" yunoncha "yumshoq ifodalash" so'zlovchiga aytish noqulay, noo'rin yoki qo'pol tuyulgan so'z va iboralarning sinonimi sifatida paydo bo'lgan so'zlardir.

Evfemizmlarning leksikallashuv bosqichlari

Yaratilish bosqichi Evfemizmlar jamiyatda noqulay deb hisoblangan tushunchalarni yumshatish maqsadida shakllanadi. Ular odatda diniy, ijtimoiy yoki axloqiy sabablarga ko'ra paydo bo'ladi.

Misol: "Vafot etmoq" (o'lim so'zini yumshatish), "qulog'i og'ir" (kar so'zi o'rniga).

Qo'llanish bosqichi Evfemizmlar ma'lum kontekstda keng tarqalgan holda ishlatiladi va ommalashadi. Ular odatda muloqot jarayonida faol qo'llaniladi.

Misol: "Ishdan bo'shatmoq" o'rniga "kadrlar almashinuvi".

Leksikallashuv bosqichi Evfemizmlar mustaqil leksik birlik sifatida tilga singib, lug'atlarga kiritiladi va doimiy ravishda ishlatiladigan so'zlarga aylanadi.

Misol: "Qari" o'rniga "keksa", "nogiron" o'rniga "imkoniyati cheklangan".

Evfemizmlarning eskirishi Ba'zi evfemizmlar vaqt o'tishi bilan o'zining yumshatuvchi xususiyatini yo'qotadi va ularning o'rniga yangi evfemizmlar paydo bo'ladi.

Misol: "Tualet" so'zi avval "hammom" deb atalgan, keyinchalik esa "tualet" evfemizmi sifatida shakllangan.

Evfemizmlarning ijtimoiy vazifasi Evfemizmlar tilshunoslik va kommunikatsiyada muhim o'rin tutadi. Ularning asosiy ijtimoiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Tantana va adabni saqlash Noqulay yoki shaxsiy mavzular haqida gapirganda odob doirasini saqlashga yordam beradi.

Misol: "Homilador" (boshqa qo'pol so'zlar o'rniga).

Ijtimoiy tabularni buzmaslik O'lim, kasallik, jinsiy mavzular kabi tabu deb hisoblangan tushunchalarni ifodalashda ishlatiladi.

Misol: "O'lim" o'rniga "hayotning tugashi".

Psixologik ta'sir Haqiqatni yumshatib, tinglovchiga qulay psixologik muhit yaratadi.

Misol: "Ishdan bo'shatmoq" o'rniga "kadrlar almashinuvi".

Madaniy va diniy e'tiqodlarni hurmat qilish Diniy yoki madaniy sabablarga ko'ra ba'zi so'zlarni to'g'ridan-to'g'ri ishlatish mumkin emas.

Misol: "Iblis" o'rniga "yovuz ruh".

Rasmiy va diplomatik til Rasmiy yozishmalarda noaniq va yumshoq ifodalardan foydalanish imkonini beradi.

Misol: "Urush" o'rniga "harbiy harakatlar".

Reklama va marketing Mahsulot yoki xizmatlarning salbiy tomonlarini yashirish yoki yumshatish uchun ishlatiladi.

Misol: "Qimmat" o'rniga "yuqori sifatli".

Xulosa. Evfemizmlar tilning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular odob-axloq me'yorlarini saqlash, psixologik qulaylik yaratish va madaniy tabularni hurmat qilish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Ularning leksikallashuvi vaqt o'tishi bilan davom etib, tilning dinamik o'zgarishlarini aks ettiradi. Shuning uchun evfemizmlar lingvistik jihatdan ham, ijtimoiy-madaniy nuqtayi nazardan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Allan, K., & Burridge, K. (2006). Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. Cambridge University Press.
2. Rawson, H. (1981). A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. Crown Publishers.
3. Pinker, S. (2007). The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature. Viking Press.
4. Холиков, Б. (2018). Детектив романларда воқеликнинг бадиий талқинини тизимли моделлаштириш (Марио Пьюзонинг «Чўқинтирган ота» («The godfather») ва Тоҳир Маликнинг «Шайтанат» асарлари мисолида). Фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган докторлик (PhD) диссертацияси автореферати. Фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган докторлик (PhD) диссертацияси автореферати. Фал. фанл. докт.(PhD) дисс.
5. Насруллаева, Н. З. (2019). Классификация английских и узбекских гендерно маркированных фразеологизмов по этимологическому признаку. In Язык и культура (pp. 17-21).
6. Насруллаева, Н. З. (2017). Функционирование английских гендерно маркированных фразеологизмов в художественной литературе. Бюллетень науки и практики, (6 (19)), 342-348.

7. Яхшиев, А. А. (2024, May). ДИДАКТИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 914-916).

8. Пардаева, И. М. (2024). ВЕЛИКИЕ ФИГУРЫ ДВУХ НАРОДОВ. THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH, 3(26), 250-254.

9. Шамахмудова, А. Ф. (2021). Лингвистическая стратегия вежливости как регулятор вербальных взаимодействий. Вестник Челябинского государственного университета, (7 (453)), 159-167.

10. Шамахмудова, А. (2017). Билвосита нутқий актларни талқин этиш тамойиллари (этнопрагматик омиллар). Иностранная филология: язык, литература, образование, 2(4), 65.